

**INGLIZ TILIDAGI SPORT KIYIM NOMLARINING TEMATIK
GURUHLARGA BO'LINISHI: LEKSIK-SEMANTIK VA TERMINOLOGIK
TAHLIL**

Xo'jamova Gulrux Maxamadin qizi.

Termiz iqtisodiyat va servis universitetining xorijiy til va adabiyot yo'nalishi
magistranti

Email: xojamovagulrux822@gmail.com

Ilmiy rahbar : PhD **Egamnazarova Zaynab Xolmurod qizi.**

ANNOTATSIYA Ushbu maqolada ingliz tilidagi sport kiyim nomlarini (sportswear/activewear) tematik guruhlarga ajratishning ilmiy-mezonlari ishlab chiqildi va amaliy ma'lumotlar asosida sinovdan o'tkazildi. Tadqiqotning dolzarbligi shundaki, sport kiyimlar bozori raqamli savdo platformalari, brend kataloglari va global standart tasniflar (bojxona/HS nomenklaturasi) orqali tez yangilanadigan, ko'p qatlamli terminlar tizimini hosil qilmoqda. Natijada "hoodie", "track jacket", "sports bra", "compression leggings", "base layer" kabi birliklar nafaqat kiyim turi, balki funksiyasi (issiqlikni ushlab, namni chiqarish), sport turi (running, yoga, HIIT), konstruksiyasi (full-zip), materiali (recycled polyester, merino wool) hamda marketing-pozitsiyasi (athleisure) bilan bir paytda tavsiflanadi. Maqolada 5 ta manba blokidan tuzilgan kuzatuv namunasi (lug'aviy ro'yxatlar va brendlar e-commerce tasniflari) asosida 78 ta sport kiyim atamasi tanlab olindi. Ular uchun ikki bosqichli tasnif taklif qilindi: (1) "asosiy tematik yadrolar" (yuqori qism, pastki qism, ustki qatlam/midlayer, to'liq set, ichki/qo'llab-quvvatlovchi, aksessuar-himoya, material/teknologik belgi), (2) "funksional belgi o'qlari" (namlik, issiqlik, elastiklik, himoya, qulaylik). Tahlil natijasida ingliz sport kiyim terminlarida kompozitsiya va birikma (multiword) modellari yuqori ulushga egaligi (78 birlikning 36 tasi birikmali/kompozit) aniqlandi; bu holat raqamli kataloglarda filtr (features) va qo'shimcha atributlar (fit, moisture wicking, quick dry) bilan birga ishlatiladigan atamalar ko'payishi bilan izohlanadi. Munozara qismida mazkur tasnifning o'zbek tiliga tarjima va moslashtirishdagi afzalliklari (terminni standartlashtirish, lug'at tuzish, ta'limda qo'llash) ham ko'rsatib berildi.

KALIT SO'ZLAR

sportswear, activewear, athleisure, thematic grouping, semantic field, sport kiyim terminlari, compound terms, e-commerce taxonomy, HS nomenklatura, terminologik standartlash

KIRISH

Sport kiyimi leksikasi oddiy “kiyim nomlari ro‘yxati” emas, balki til, madaniyat, texnologiya va bozor talabi kesishadigan dinamik terminlar maydonidir. Bir tomondan, “sportswear/activewear” kundalik tilda umumiy nom (umbrella) sifatida ishlatiladi; ikkinchi tomondan, savdo va standart tasniflarda u aniq segmentlarga bo‘linadi. Masalan, yirik brend kataloglarida sport kiyimlar “Tops and T-Shirts”, “Hoodies and Pullovers”, “Jackets & Vests”, “Shorts”, “Sports Bras”, “Tracksuits”, “Pants and Tights” kabi bo‘limlar bilan alohida ajratiladi va bunday ajratish millionlab foydalanuvchining qidiruv odati hamda filtrlar logikasiga bog‘lanadi. Nike‘ning “Training & Gym Clothing” bo‘limida aynan shu kabi kategoriyalar ko‘rsatilgan va bo‘lim ichida mahsulotlar soni juda katta ekani qayd etilgan (masalan, “Training & Gym Clothing(946)”).

Tilshunoslik nuqtayi nazaridan sport kiyim atamalari tematik guruhlariga bo‘linishda “leksik-semantik maydon” (semantic/functional-semantic field) tamoyillariga tayanadi: ya‘ni bir soha ichida birliklar umumiy “yadro” semasiga ega bo‘ladi, lekin periferiya tomonga siljigan sari qo‘shimcha semantik komponentlar (sport turi, funksional vazifa, material, kesimi) ortib boradi. Semantik maydon nazariyasining amaliy jihati shundaki, u leksik birliklarni faqat grammatik turkumga emas, balki “mavzu – funksiya – kontekst” bo‘yicha tizimlashtirishga imkon beradi.

Bugungi terminologik vaziyatni kuchaytirayotgan yana bir omil — global tasnif va savdo hujjatlaridir. Jahon bojxona amaliyotida HS (Harmonized System) nomenklaturasida sport kiyimning ayrim segmentlari alohida sarlavha sifatida beriladi. Xususan, HS 61-bob doirasida “61.12 Track suits, ski suits and swimwear, knitted or crocheted” kabi sarlavha mavjud bo‘lib, u “track suit”, “ski suit”, “swimwear” birliklarining institutsional (rasmiy) termin sifatida mustahkamlanganini ko‘rsatadi. Shu bilan birga, amaliy klassifikatsiya bo‘yicha hukumat ko‘rsatmalarida “tracksuit” va unga yaqin tushunchalarni ajratish mezonlari (masalan, kiyimning umumiy ko‘rinishi, qaysi faoliyat uchun mo‘ljallangani) yoritiladi.

Sport kiyim terminlarini tematik guruhlashning dolzarbligi o‘zbek tiliga ham bevosita ta‘sir qiladi. Chunki o‘zbek nutqida “tayt”, “leggings”, “xudi (hoodie)”, “sport kostyum (tracksuit)”, “jersi (jersey)” kabi o‘zlashmalar kengaydi; lekin ularning aniq ma‘nosi, qo‘llanish doirasi va standart tarjima variantlari doimo ham bir xil emas. Natijada darslik, katalog, tarjima, reklama va ilmiy matnlarda bir birlik turli shakllarda ketishi mumkin. Shu muammolarni yumshatish uchun ilmiy asoslangan tematik tasnif zarur.

Ushbu maqolaning maqsadi — ingliz tilidagi sport kiyim nomlarini real manbalar asosida yig‘ib, tematik guruhlariga ajratish modeli va mezonlarini taklif qilish, keyin esa natijani o‘zbek tiliga moslash jihatidan baholashdir. Tadqiqot savollari quyidagicha: (1) ingliz sport kiyim atamalarining “yadro” tematik guruhlari qaysilar? (2) birikmali/kompozit terminlar (masalan, “track jacket”, “full-zip hoodie”) qanchalik keng? (3) e-commerce filtrlarida uchraydigan “features” (moisture wicking, quick dry,

stretch) terminlar tizimida qanday rol o'ynaydi? Adidas katalogida "Features" sifatida aynan "Moisture Wicking", "Quick Dry", "Stretch" kabi belgilarning filtr sifatida ajratilgani bu savolni amaliy jihatdan muhim qiladi.

Shuningdek, zamonaviy modada "athleisure" tushunchasi sport kiyimni faqat sport zali uchun emas, kundalik kiyinish uslubi sifatida ham ommalashtirdi. Cambridge lug'atida "athleisure" sportga o'xshash qulay kiyimlarni kundalik hayotda ham kiyish uslubini bildirishi qayd etiladi; bu esa sport kiyim terminlarining "funksional" va "stilistik" qatlamini yanada murakkablashtiradi.

METODOLOGIYA

Tadqiqot dizayni: tavsifiy-analitik va korpusga yaqin (mini-korpus) yondashuv. Namuna ikki turdagi real manbadan tuzildi: (a) lug'aviy ro'yxatlar (sport kiyim bilan bog'liq birliklar), (b) e-commerce/brend kataloglaridagi kategoriya va filtr nomlari. Lug'aviy blok sifatida Cambridge lug'atining sportswear bo'limida berilgan ro'yxat ishlatildi (unda "activewear, jersey, sweatpants, unitard, surf shorts, sweatband, athletic supporter" kabi birliklar keltiriladi). E-commerce bloklari sifatida Nike'ning training & gym clothing kategoriyalari (masalan, "Sports Bras", "Tracksuits", "Pants and Tights"), Adidas'ning track training jackets bo'limi (masalan, "Full-Zip Track Jacket", "D4T WORKOUT FULL-ZIP HOODIE" hamda "Features" filtrlar), Adidas'ning workout clothes tavsifi (unda "supportive sports bras", "post-session hoodies" kabi birikmalar uchraydi), Under Armour va Decathlon navigatsion kategoriyalari (base layers, mid layers, merino wool va boshqalar) jalb qilindi

Tanlash mezonlari:

1. Birlik sport kiyimiga oid bo'lishi (kiyim turi, kiyim detali, aksessuar/himoya, funksional qatlam yoki material/teknologiya belgisi).
2. Ingliz tilida real qo'llanishi manbalarda ochiq ko'rinishi (kategoriya nomi, lug'at ro'yxati, filtr).
3. Takroriy variantlar minimal darajada qisqartirildi (masalan, "tights/leggings" alohida birlik sifatida saqlandi, chunki semantik farq va qo'llanish konteksti bor).

Terminologik yondashuv: termin–tushuncha–obyekt munosabatini izohlashda terminologiya standartlari mantig'iga tayanildi: terminlar odatda tushunchalar tizimi (concept system) ichida ma'no aniqligi va izchillik talabiga bo'ysunadi; shuning uchun sport kiyim atamalari ham "kategoriya" (garment type) va "atribut" (feature/fit/material) bo'linishiga ega bo'lishi kutiladi. Bu yondashuv terminologiya standartlari va termin ishini tartibga soluvchi konsepsiyalar bilan mos keladi.

Tasnif modeli: ikki qavatli model qo'llanildi.

A) Asosiy tematik yadrolar (7 ta):

- (1) Yuqori qism kiyimlari; (2) Pastki qism kiyimlari; (3) Ustki kiyim va qatlamlar (outerwear/midlayer); (4) To'liq kiyim yoki setlar; (5) Ichki va qo'llab-quvvatlovchi kiyim; (6) Aksessuar va himoya; (7) Material/teknologik atamalar.

B) Funktsional belgi o'qlari (atributlar): namlik (moisture wicking/quick dry), elastiklik (stretch), issiqlik (thermal/base layer), qulaylik va moslik (fit: loose/slim/tight), ekologik/material (recycled polyester, merino wool).

Kodlash va hisob: 78 ta birlik (N=78) ro'yxatga olindi; har bir birlik kamida bitta yadro guruhiga joylandi va zarur bo'lsa 1–3 ta funktsional o'q bilan belgilandi. Shuningdek, birliklar tuzilishiga ko'ra “oddiy” (single-word) va “birikmali/kompozit” (multiword yoki tireli) turga ajratildi.

NATIJALAR

- Tematik yadro guruhlar bo'yicha taqsimot (N=78).

Tahlil natijasida sport kiyim leksikasining eng katta qismi “ustki kiyim va qatlamlar” hamda “pastki qism kiyimlari” atrofida to'plangani ko'rindi. Namuna bo'yicha taqsimot quyidagicha:

— Ustki kiyim va qatlamlar: 17 birlik (hoodies, jackets, anoraks, wind-jackets, fleeces & mid layers, rain jackets, track jacket va h.k.). Bu guruh e-commerce kategoriyalarida keng uchraydi, masalan Decathlon navigatsiyasida “Fleeces & Mid Layers”, “Jackets” kabi bo'limlar bor. Adidas'da “Track Training Jackets” sahifasi ham aynan shu guruhning tipik namunasi.

— Pastki qism kiyimlari: 14 birlik (shorts, pants, joggers, sweatpants, leggings, tights, jodhpurs va b.). Nike'da “Pants and Tights” mustaqil kategoriya sifatida ajratilgani pastki qism terminlari yadroda ekanini ko'rsatadi.

— Aksessuar va himoya: 13 birlik (socks, sweatband, beanies, gloves, gumshield va b.). Cambridge ro'yxatida “sweatband”, “gumshield” kabi sportga xos aksessuar birliklari berilishi bu qatlamning leksik maydonda mustaqil o'rin tutishini tasdiqlaydi.

— Yuqori qism kiyimlari: 12 birlik (tops, t-shirts, jersey, singlets, vest va b.). HS nomenklaturasida ham “T-shirts, singlets and other vests” alohida sarlavha sifatida berilishi bu guruhning standartlashganligini ko'rsatadi.

— Ichki va qo'llab-quvvatlovchi: 8 birlik (sports bras, athletic supporter, bandeau, jockstrap/jill, compression fit/baselayer). Nike katalogida “Sports Bras” maxsus kategoriya bo'lib ajratilgan. Adidas workout tavsifida “supportive sports bras” birikmasi sport kiyimning funktsional (support) komponentini kuchli belgilashini ko'rsatadi.

— To'liq kiyim/setlar: 7 birlik (tracksuits/track suits, ski suits, swimwear, unitard, two-piece va b.). HS 61.12 sarlavhasi aynan “track suits, ski suits and swimwear”ni bir joyga jamlaydi.

— Material/teknologik atamalar: 6 birlik (merino wool, HeatGear, ColdGear, activewear/athleisure/sportswear). Decathlon navigatsiyasida “Merino Wool” material asosida kategoriya sifatida ko'rsatilgani materialning tematik belgi bo'lib qolayotganidan dalolat beradi.

Birikmali/kompozit terminlar ulushi.

Namuna (N=78) ichida 36 birlik birikmali yoki tireli (masalan, “track jacket”, “full-

zip hoodie”, “mid layers”, “wind-jackets”), 42 birlik esa oddiy (single-word) shaklda bo‘ldi. Bu natija shuni ko‘rsatadiki, sport kiyim terminologiyasi “atribut + asos” yoki “asos + asos” modeli orqali tez kengayadi: “sports bra”, “track jacket”, “base layer”, “full-zip hoodie” kabi birliklar aslida bitta “yadro” tushunchani (bra/jacket/layer/hoodie) qo‘shimcha aniqlovchi bilan (sports/track/base/full-zip) toraytiradi. Adidas katalogida “Full-Zip Track Jacket” kabi birliklarning mahsulot nomida bevosita ko‘rinishi kompozitsiyaning bozor tilida faol ekanini tasdiqlaydi.

XULOSA Maqolada ingliz tilidagi sport kiyim nomlarini tematik guruhlariga ajratish uchun ikki qavatli (yadro + funksional o‘qlar) tasnif modeli taklif qilindi va real manbalar asosida sinovdan o‘tkazildi. Namuna bo‘yicha sport kiyim leksikasi asosan 7 ta yadro guruh atrofida jamlanadi; eng katta ulush ustki qatlam/midlayer va pastki qism kiyimlariga to‘g‘ri keladi. Terminlarning sezilarli qismi birikmali/kompozit shaklda bo‘lib, bu sport kiyim terminologiyasining atributlar orqali kengayishini ko‘rsatadi. E-commerce filtrlarida “moisture wicking, quick dry, stretch, fit” kabi atribut terminlarning mustaqil tizim elementi sifatida shakllanganini tasdiqlaydi. Global HS tasnifi esa “tracksuit/ski suit/swimwear” kabi birliklarning rasmiy yadro statusini mustahkamlaydi. Taklif etilgan model o‘zbek tilida sport kiyim terminlarini tarjima qilish, standartlashtirish, tematik lug‘at tuzish hamda ta‘lim jarayonida tushunarli tasnif berish uchun metodik asos bo‘la oladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Roche, C. Termin ma’nosi va terminologik ish bo‘yicha o‘quv-tutorial materiallari.
2. Dadaboyev, H. “O‘zbek terminologiyasi” (o‘quv qo‘llanma).
3. (2024) English borrowings in Uzbek political texts: moslashuv va funksional rol tahlili.
4. Bahramovna, Y. S. (2022). Etymological And Semantic Analysis Of Clothing Names In Different Systemic Languages. Web Of Scientist: International Scientific Research, 83-88.
5. Bahromovna, Y. S. (2021). Thematic Division of Clothing Names in English and Uzbek. European Journal Of Innovation In Nonformal Education, 1(2), 61-62.